

В. П. Коваленка виявили, що культурний шар знищений відвалами кар'єра, з якого свого часу добував селітру В. В. Кочубей для порохового промислу, а територія зайнята теперішнім кладовищем. Зафіксована також розташована неподалік група курганів-могильників, датована II-І тисячоліттями до Різдва Христового.

Але хто нині скаже - де після такого тривалого часу шукати Білу Вежу стару, якщо на сьогодні маємо Білі Вежі Перші і Білі Вежі Другі? Розгадка - в товщах землі, в літописних пам'ятниках. І вони чекають своїх дослідників.

Володимир ЗАДКО.

МІСТО КОНОТОП У СВІТЛІ ТОПОНІМІКИ

Хто ми? Звідки? Які наші історичні корені? Відповідь на ці нелегкі питання шукають і конотопські краєзнавці.

Дослідники історії Конотопщини розглядали різні легенди та припущення щодо часу заснування міста та походження його назви. Зупинимось і ми на цих версіях. Існує переказ про проїзд через нашу місцевість у XVIII ст. російської цариці Катерини II. При переправі через річку нібито загрузли її коні. І вона спересердя назвала це місце Конотопом. Але це лише красива вигадка. Насправді Конотоп був відомий задовго до поїздки цариці на Україну та й Катерина II ніколи не відвідувала наше місто, хоч для обслуговування царських осіб Конотопщина і поставляла коней.

У свідомості багатьох українців назва міста пов'язується з "Конотопською відьмою" Г. Ф. Квітки - Основ'яненка чи славетною Конотопською битвою 1659 року.

У "Кратком топонимическом словаре" (М., 1966. с. 204) подаються такі відомості: "Конотоп - город в Сумской области УССР. Название неоднократно повторяется в топонимии Украины, Польши, Чехословакии, ФРГ и ГДР, не оставляя сомнений, что это старинное славянское нарицательное слово, связанное с конным транспортом: из конь "лошадь" и топить "погружать в воду", т. е. или труднопроезжая топкая дорога, или переправа (конский брод)". Опираючись на ці дані, ми звернулися до дипломатичних представництв різних країн, що знаходяться на території України. Російське посольство, на жаль, не дало ніякої відповіді. Американські науковці повідомили, що у США населених пунктів з подібною назвою не існує. Не змогли допомогти й німецькі, французькі та італійські науковці. Генеральний консул Генерального Консульства Республіки Польща у Києві пан Еугеніуш Панек у травні 1996 р. повідомив, що в західній частині Польщі є три поселення з назвою Конотоп. "Це села: Конотоп - воеводство Гожув Велькопольські, давня назва Friedelau; Конотоп - воеводство Жельона Гура, давня назва: Kontopp; Конотоп - воеводство Кошалін, давня назва: Kontorf. Є озеро під давньою назвою Gross Kontorf See у воеводстві Кошалінським та одна річка Конотоп у воеводстві Желеньогурським".

Якщо звернутися до українських довідників різних років видання, то можна дізнатися, що і в Україні є декілька Конотопів. Це:

Конотоп Городнянського району Чернігівської області (УРСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 січня 1972. К., 1973., с. 526),

смт. Конотоп Путивльського району Сумської області,

с. Конотоп Шепетівського району Хмельницької області (УРСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 січня 1972. Упорядник Д. О. Шелягін. К., 1973, с. 495),

х. Конотопи Житомирської області,

с. Конотоп Сокальського району Львівської області (УРСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 січня 1972. К., 1973, с. 294),

х. Конотопи-Велике - Вербенської сільради Степанського району Рівненської області

(УРСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р. К., 1947, с. 462),

х. Конотопців Дорошенківської сільради Шосткинського району Сумської області (УРСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р. К., 1947, с. 548),

х. Конотопський Харківської області.

На території Сумської області протікає річка Конотоп, яка впадає в річку Мена. Загальна її довжина 12 км, площа водозбору - 22,9 кв. км. (Г. Г. Леонтьева, В. О. Тюленева. Географія Сумської області, 9 клас. Навчальний посібник, додаток 19. Гідрографічна мережа Сумської області).

Яка ж причина такого широкого розповсюдження цього топоніму? Який з Конотопів був найпершим і хто дав таку назву? Це питання необхідно розглядати не тільки з географічної точки зору, але й з точки зору історії та археології. Вже третій рік у Конотопі ведуться археологічні дослідження. Деякі науковці поєднують давньоруське місто Липовиськ з нашим Конотопом (Липовиськ - літописне місто, тобто відоме ще з часів Київської Русі). А перша відома поки що писемна згадка про Конотоп відноситься до 16 жовтня 1634 р. Тоді польський король Владислав IV Ваза надав привілей Миколаю Цетисову та його потомкам чоловічої статі на "спадкове володіння землі на ленних правах у межах Чернігово-Сіверського князівства: Конотоп, Городище та Езуч з прилеглими землями". (Варшавський головний архів. Коронна метрика міста Львова, книга 181, лист 4). Хоча, очевидно, Конотоп існував задовго до цієї дати. У жовтні 1960 р. в архівах Польщі працювала бригада Головного архівного управління УРСР. Вона виявила серед інших архівних паперів "цікаві документи з історії Чернігова, Конотопа, Білої Церкви з 1570 - XVII ст." (Л. Попова. Документальні матеріали з історії України в архівах ПНР. // Науково-інформаційний бюлетень архівного управління УРСР - 1961, № 1, - с. 67.

Отже, Конотоп має більший вік. Відомий дослідник церковного життя Філарет Гумилевський, який помер у Конотопі 9 серпня 1866 р. від холери, припускав, що цей населений пункт існував "ще до монголо-татарського іга на Україні. Коли орда Батия йшла до Києва, то в 1239 р. було знищено Конотоп" (Ф. Гумилевський. Историко-статистическое описание Черниговской епархии. Кн. VI. Чернигов. 1874, с. 279). Тому, можливо, Конотоп Сумської області і є прабатьківщиною численних Конотопів у Європі. Археологічні розкопки в центрі нашого міста "дають можливість остаточно стверджувати думку про існування на території міста поселення XII - XIII ст." (Белінська Л. І., Звагельський В. Б. Археологічні дослідження в Конотопі 1997 - 1998 років // Сумська старовина. - 1998. - №№ III - IV, с. 19.

Можна зробити деякі припущення: Конотоп на карті Європи з'явився з просуванням слов'янського населення зі Сходу на Захід під час монголо-татарського нашестя або ж навпаки: під час польської експансії на Схід ця назва поширилася на Україну, Білорусь та Росію. (Можливо, хтось з мешканців чи засновників польського Конотопа назвав так на згадку про свою батьківщину й українській населений пункт і річку). Або, можливо, наш Конотоп відвідували купці і розповсюдили його назву по Європі. Ймовірно, що вплинула на її поширеність саме Конотопська битва.

Цікаво, що це лише топонім. Існують і прізвища Конотоп або похідні від нього. Серед найвідоміших людей, які носили чи носять таке прізвище, Яків Конотоп - сотник або курінний (XVIII ст.), С. Конотопець - козак с. Сосниця, XIX ст., А. А. Конотоп - кандидат економічних наук, В. Я. Конотоп - делегат I з'їзду Рад СРСР, літератор, публіцист, поет, Наталія Іванівна Конотопець-Власенко - письменниця-фантаст, А. Ю. Конотопов - штурман морської авіації, воював у небі Іспанії в 1936 - 1937 рр. у складі екіпажу нашого земляка Г. І. Тхора.

Дуже поширене це прізвище на Харківщині. В інших краях теж, мабуть, знайдуться люди, пов'язані прізвищем з нашим містом. Пошук триватиме.

Ще одна тема чекає своїх дослідників. Це - назви вулиць і провулків, пов'язаних з "Конотопами". Це: Конотопський провулок у Києві - проходить від вул. Кошового до вул. М. Рильського // Вулиці Києва. К., 1979, с. 119. У столиці є також вулиця Конотопська, яка проходить від вул. Листопадової до вул. М. Рильського у Московському

районі Києва. У далеких 30-х роках у тодішній українській столиці Харкові вул. Котлярівська (Липовий гай) була перейменована на вул. Конотопську // Харків. Столичний довідник. Х., 1931. Як не дивно, Конотопський провулок є навіть в російській Пермі - в Орджонікідзевському районі, між вул. Свірською та Штурвальною // Улицы Перми. Справочник. По состоянию на 1 января 1975 г. - Пермское книжное издательство. 1975, с. 48.

Є такі вулиці ще й в інших містах.

Шаміль Акичев.

